

BOOK REVIEW

MEGHAN HENNING:
EDUCATING EARLY CHRISTIANS THROUGH THE RHETORIC OF HELL¹

PUBLISHED BY MOHR SIEBECK, 2014

Mgr. Michaela Prihracki, PhD.

Evanjelium podľa Matúša obsahuje množstvo apokalyptických obrazov. Autor tohto spisu využíva terminológiu súdu, odmien a trestov a pekla na viacerých miestach, pričom sa im venuje v oveľa väčšej miere ako ostatné synoptické evanjeliá. Rétorika pekla sa tak stala významnou súčasťou tohto evanjelia, ale následne aj učenia kresťanskej cirkvi, pričom formovala kresťanské myslenie o posmrtnom živote a Božej spravodlivosti. Otázka pekla je však aj veľmi kontroverzná. V modernej dobe je s ňou spájaných viacero otázok – Existuje vôbec peklo? Ako je možné si ho predstaviť? Je potrebné chápať obrazy v evanjeliách doslovne alebo skôr metaforicky? Moderné bádanie tak do výskumu prinieslo viacero nových impulzov. Aj samotná problematika pekla bola totiž niektorými autormi spochybňovaná ako príliš mýtická, v dnešnej dobe prekonaná a pre Ježišovu zvesť neautentická, chápaná iba ako výsledok neskoršej redakcie raného kresťanského prúdu. Vyzdvihovaný zvykne byť práve jej metaforický význam. Na druhej strane stoja samozrejme tí, ktorí zdôrazňujú doslovný význam, čo tiež spôsobuje viacero problémov pri interpretácii textov a ich aplikácii.

Autorka Meghan Henning si je vedomá tejto diskusie, avšak vo svojej knihe *Educating Early Christians through the Rhetoric of Hell* hovorí, že takéto otázky a hypotézy vychádzajú z moderného post-osvieteneckého rozmyšľania. Keďže existencia iných svetov bola pre ľudí žijúci v judaizme obdobia druhého chrámu predstaviteľnou, nezaujímal ich natoľko otázka či peklo existuje, ale dôležitejšia bola otázka: „Kto je v pekle?“, „Prečo sú

¹ Meghan Henning, *Educating Early Christians through the Rethoric of Hell* (Tübingen: Mohr Siebeck, 2014), 294 s.

tam? 'alebo 'Čo sa tam deje?' Pre raných kresťanov boli popísané detaily charakteristickými znakmi trestov iného sveta, pomocou ktorých bola sprostredkovaná správa o tom, ako má človek v tomto svete žiť.² Autorka sa teda odkláňa od bádania po potvrdení existencie pekla a hodnovernosti správ o ňom a presúva sa do inej oblasti – pýta sa na to, aký mali tieto texty význam a čo ním chcel autor vysvetliť. Samotnú diskusiu tak smeruje skôr do teologickej a etickej roviny.

„Aby bolo možné ukázať, akú rétorickú funkciu plnilo 'peklo' pre starovekých kresťanov, je nutné vziať do úvahy dve veci: 1. obrazy podsvetia, ktoré boli bežne používané a zrozumiteľné pre poslucháčom prvého storočia, a 2. typické spôsoby, akými boli tieto obrazy používané aj v okolitých kultúrach.“³

S ohľadom na tento cieľ sa venuje problematike rétoriky a známym rétorickým prostriedkom v helenistickom svete. Knihu pozostáva z 8 kapitol. V prvej si všíma rétoriku smrti a pekla všeobecne, následne predstavuje jej konkrétne príklady v židovskej Biblii (druhá kapitola), v gréckej a latinskej literatúre (tretia kapitola), v židovskej apokalyptickej literatúre (štvrtá kapitola), v Novej zmluve (piata kapitola), v Evanjeliu podľa Matúša (šiesta kapitola) a v raných kresťanských apokalypsách a v ranej cirkvi (siedma kapitola). 8. kapitola predstavuje zhrnutie problematiky a jej aplikáciu do myšlienkového sveta raného kresťanstva.

Na otázku, či majú byť texty chápané doslovne, alebo ako obrazy preto odpovedá dvojako. Na jednej strane nie je možné vylúčiť, že ľudia chápali tieto texty doslovne a podobným spôsobom si predstavovali posmrtný život, avšak predsa zdôrazňuje, že to kľúčové, čo je v textoch možné nájsť, sú skôr implikácie, ktoré posmrtné predstavy vyvolávali. Za dôležitú zvesť týchto textov preto pokladá to, aký obraz pekla ponúkajú, a čo ich zvesť hovorí o tom, ako majú ľudia konať v prítomnosti. V týchto textoch sú tí, ktorí sa ocitli v pekle či v *šeoli*, zobrazení ako negatívne prípady pre čitateľov a poslucháčov. Týmto spôsobom kladú obrazy pekla pred poslucháča etickú voľbu, pričom vykresľujú jej prípadné následky.

V takomto zmysle preto podľa M. Henning je možné povedať, že texty o poslednom súde a pekle slúžili ako akýsi pedagogický nástroj (v súlade s grécko-rímskym edukačným prostriedkom παιδεία), pomocou ktorého bolo možné poslucháčov správne motivovať

² Meghan Henning, *Educating Early Christians through the Rhetorics of Hell*, 2.

³ Meghan Henning, *Educating Early Christians through the Rhetorics of Hell*, 14.

k etickému konaniu, ako aj konkrétne objasniť, aké konanie je požadované a nutné. Texty o pekle tak predstavovali konkrétne obrazy, ktoré vyvolávali urgentnosť správneho rozhodnutia a následného eticky zodpovedného života. Totiž postoje človeka boli postavené pod kritérium blížiaceho sa súdu a prípadného trestu. Týmto spôsobom vyvolávali v poslucháčovi emócie, ktoré mali byť pretavené do etických implikácií.

„Prví kresťania rozvíjali svoju vlastnú *paideiu* v dobe, keď rétorika podsvetia už bola obľúbeným pedagogickým nástrojom. Takéto chápanie podsvetia uľahčovalo komunikáciu ranokresťanskej *paideie*, pretože sa dotýkalo rozšírenej kultúrnej konvencie používať živé vizuálne obrazy na presvedčivé účely. Rétorický model, ktorý bol vytvorený gréckymi a rímskymi zobrazeniami Hádes, sa ukázal ako užitočný prostriedok na vytvorenie a posilnenie kultúrnych a etických hodnôt.“⁴

Z tohto dôvodu preto nie je zarážajúce ani problematické, že vzhľadom na problematiku trestu s pekla nachádzame v Novej zmluve, ako aj v židovskej tradícii rôzne predstavy. Nebol totiž vytvorený komplexný koncept posmrtného života, ale skôr rôzne predstavy, ktoré spoločne v textoch figurovali.⁵

Meghan Henning argumentuje, že spôsob, akým biblické, ale aj grécko-rímskej texty v staroveku používajú obrazy pekla poukazujú na to, že tieto texty mali dôležitú rétorickú funkciu. Práve preto je veľmi silnou stránkou tejto monografie, že na jednej strane neopomína doslovný význam obrazov o súde a pekle, ale taktiež kladie dôraz na ich pedagogický význam. Dodáva, že je samozrejmé, že dôležitým prvkom týchto textov bolo aj ponúknutie povzbudenie chudobným, utláčaným a trápeným. Predstavy o poslednom súde a pekle sa následne udomácnili v teológii a filozofii aj v neskoršej dobe, avšak pri ich interpretácii sa často zabudlo na ich pôvodný rétorický účel. Tieto texty sa tak stali problematické (najmä od obdobia osvietenectva), keďže ich obrazy sa nemenili spolu s dobou, ale ostali zachované a v tomto procese bol opomenutý ich primárny zmysel. Autorka preto apeluje k tomu, aby sa bádanie týchto obrazov a ich významu bližšie sústredilo na jednotlivé známe predstavy súdu a pekla v židovskej aj grécko-rímskej literatúre, ako aj ich význam v dobovom kontexte. Práve toto je aj cieľom predstavenej knihy *Educating Early Christians through the Rhetoric of Hell*.

⁴ Meghan Henning, *Educating Early Christians through the Rhetorics of Hell*, 225.

⁵ Meghan Henning, *Educating Early Christians through the Rhetorics of Hell*, 28.

Kontakt na autorku:

Mgr. Michaela Prihracki, PhD.
Katedra Novej zmluvy
Evanjelická bohoslovecká fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Bartokova 8
811 02 Bratislava
Email: michaela.prihracki@fevth.uniba.sk

[Published online January 30, 2024]